

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl



Ad Verbrugge

Staat van verwarring. Het offer van liefde

Boom | 2013 | 264 pp. | € 23,50 | ISBN 9789461057013

Behoud van de gemeenschap vereist liefde en overgave

door *Robert Prang*

De auteur is theoloog en werkzaam als senior adviseur op het snijvlak van zorg en justitie. Daarnaast is hij voorzitter van het CDA-Theologennetwerk.

Zijn erotiek en de huidige beleving daarvan een goede graadmeter voor de staat van onze samenleving? Filosoof Ad Verbrugge betoogt in zijn nieuwste boek *Staat van verwarring* van wel. Aan de hand van het succes van de trilogie *Vijftig tinten* van de Britse schrijfster E.L. James, probeert hij de volgens hem in de samenleving waarneembare 'staat van verwarring' te duiden. Wat maakt James' roman tot zo'n succes en welke boodschap ligt daarin besloten? Verbrugges kernvraag is welke vorm de liefde aan kan nemen in onze virtuele consumptiecultuur. Die vraagstelling berust op zijn gedachte dat de postmoderne mens zozeer op zichzelf is gericht dat hij in verwarring verkeert over de meest fundamentele vorm van gemeenschap: de liefdesrelatie.

Staat van verwarring is bedoeld als het eerste van twee delen en draagt als ondertitel *Het offer van liefde*. Daarmee wordt zowel het offer dat uit liefde wordt gebracht als het ten offer brengen van de liefde zelf bedoeld. De filosofische laag en verwijzingen naar klassieke oudheid en Bijbel die Verbrugge daarbij in *Vijftig tinten* legt, lijken nogal vergezocht. Desalniettemin biedt Verbrugges boek een aardige kijk op de huidige consumptiecultuur en hoe liefde, relaties, geest en lichaam zich daarin tot elkaar verhouden. Zijn verwijzing naar deugdethiek en de problematische verhouding tussen natuur en cultuur biedt ook aanknopingspunten voor een nieuwe doordenking van de markteconomie. Kernwoorden in zijn betoog zijn gespletenheid, toewijding, liefde, macht, individualisme en gemeenschap.

* * *

Verbrugge duidt allereerst de ledigheid en de op het zelf gerichte kenmerken van de consumptiecultuur. Hij doet dit op heldere en overtuigende wijze. Zijn blik op onze consumptiecultuur is echter wel eenzijdig

negatief, iets wat zijn betoog wat minder sterk maakt. Temeer omdat zijn eigen kanttekening bij Foucaults benadering van de maatschappelijke orde en het begrip ‘macht’ is dat deze daarin te veel zou blijven hangen in maatschappijkritiek.

Waar komt de consumptiemaatschappij – waar Verbrugge grotendeels zijn kritiek op richt – vandaan? Met de bevrijding van het individu in de jaren zestig van de vorige eeuw, is de symbolische orde van het christendom onder druk komen te staan in de westerse wereld. Als gevolg hiervan komen de grote thema’s van leven, dood, liefde en seksualiteit in een onchristelijke vorm tevoorschijn. Kenmerkend is dat sinds die jaren zestig de nadruk is komen te liggen op de subjectieve beleving. Het gaat vooral om onze individuele vrijheid. Geluk wordt begrepen als zelfontplooiing; ons eigen geluksgevoel. Verbrugge plaatst hierbij de kanttekening dat de mens van nature helemaal geen louter autonoom individu is, maar dat het menselijk leven is doortrokken van collectiviteit. Deze collectieve dimensie is een levensvoorwaarde voor de mens als gemeenschapswezen. Verbrugge raakt hier sterk aan het christendemocratische mensbeeld, dat de mens typeert als een relationeel wezen. Deze mensvisie doortrekt het boek en is een belangrijk *Vorverständnis* voor de rest van zijn betoog. Het behoeft geen betoog dat dit een christendemocraat deugd doet.

Wij dienen ons volgens Verbrugge af te vragen waar de idealen van individuele autonomie en geluk sinds de jaren zestig toe hebben geleid. Hij betoogt dat de hedendaagse nadruk op individuele autonomie ons vermogen tot overgave kan ondermijnen. Onszelf verbinden met anderen doen wij veelal

met een voorbehoud. Wij willen niet te afhankelijk van anderen worden, omdat wij dan onze eigen unieke identiteit verliezen. Juist die veelbevochten vrijheid heeft tevens de vorming van gemeenschap ondermijnd.

* * *

De hedendaagse consumptiecultuur dwingt ons tot onthechting. Consumeren is niet meer gericht op gebruiken, maar op aanschaffen en weggooiden. Consumeren heeft dan niets meer, of slechts weinig, te maken met verbruiken of opmaken van goederen; de daad van het kopen zelf kan worden opgevat als consumptie. Dat impliceert een materialistische onthechting, want om te blijven consumeren moeten wij steeds vernieuwen en veranderen, en zaken dus steeds opnieuw loslaten en wegdoen. De postmoderne consumptiecultuur creëert steeds nieuwe behoeften en daarmee tekorten die ongedaan gemaakt moeten worden. Bovendien maakt de virtuele cultuur het mogelijk om anoniem in onze behoeften te voorzien. En omdat dit in de virtuele wereld niet lijfgebonden is, is behalve onthechting inmiddels ook sprake van ont-lijving.

Net als de consumptiecultuur is die virtuele wereld gericht op de bevrediging van het zelf. Mijns inziens is dit ook zichtbaar in werk, relaties en politiek. De krachtige tendens die uitgaat van onze virtuele consumptiecultuur is de ontbinding van de traditionele gemeenschapsverbanden en de wijze waarop die vorm kregen. In de op zichzelf en alleen op het verminderen van tekort gerichte consumptiecultuur mist men gemeenschap. In de virtuele consumptiecultuur leeft men zich uit op en met de ander; er is geen sprake van overgave aan de ander. Verbrugge stelt dat *Vijftig tinten* juist ingaat tegen de virtualisering en de onthechting van seksualiteit.

Het gevaar, en daar waarschuwt Verbrugge ons voor, van een sterk consumptieve levenshouding is dat wij menen dat ons ik niet echt met de wereld om ons heen ver-

Het gevaar van een sterk consumptieve levenshouding is dat wij menen dat ons ik niet echt met de wereld om ons heen verbonden is

bonden is. En dat wij die wereld dan slechts gebruiken om zelf te genieten en gelukkig te worden, terwijl wij onszelf er tegelijkertijd voor afsluiten. Wij zijn dan noch bij onszelf noch bij die wereld: wij zijn 'op drift'. Met deze analyse sluit hij aan bij zijn populaire essaybundel *Tijd van onbehagen. Filosofische essays over een cultuur op drift*, die uitkwam in 2004. Hierin wilde Verbrugge een duiding geven van de problemen waarmee de westerse samenleving te maken heeft: zinloos geweld, het overheersende marktdenken en Europa. Hij deed dat onder meer aan de hand van filosofen als Aristoteles, Heidegger en Hegel. Ook in *Staat van verwarring* borduurt Verbrugge op de denkbeelden van deze filosofen voort. De thematisering van onthechting, en daarmee ontlijving van de ons bekende gemeenschapsverbanden, is een voortzetting van het idee van een cultuur die op drift is.

* * *

Verbrugges poging om de staat van verwarring van vandaag de dag nader te duiden, sluit aan bij een aantal vraagstukken die politiek en samenleving bezighouden. Zo kritiseert bijvoorbeeld Michael Sandel de vermarkting van onze samenleving, waar

de advocaten van het marktdenken de vrije markt als oplossing van alles zien. Sandel wijst echter ook op de negatieve kant daarvan. Waar marktdenken zorg en persoonlijke levenssfeer betreft. Waar markt de moraal verdringt.¹

Verbrugges beschrijving van de ontlijving raakt ook aan vraagstukken met betrekking tot gezondheidszorg en levens-einde. Juist in dergelijke discussies is de plaats die wij als individu binnen de gemeenschap innemen essentieel. In hoeverre zijn wij daarop betrokken of juist onthecht? Verbrugge heeft het weliswaar over de lijfelijke kant van seksualiteit en gemeenschap tussen man en vrouw (tot in de extremen van bdsm en darkroom), maar toch raakt dit aan gemeenschap, aan de samenleving als geheel, en aan de vraag welke plaats wij onszelf daarbinnen toedichten.

* * *

Verbrugges verdienste is dat hij actualiteiten in een breder perspectief weet te plaatsen. Zijn kracht is dat hij helder de paradoxen van onze verworven vrijheden weet te duiden. Want juist die vrijheid, in de vorige eeuw zo zwaar bevochten, leidt ertoe dat wij onvrij zijn. Onvrij van consumeren, onvrij in onze keuzes. Kortom, wij ontkennen onszelf.

Zijn keuze om deze vraagstukken aan de populaire trilogie *Vijftig tinten* op te hangen is daarbij een ongelukkige. Verbrugge zoekt namelijk filosofische en christelijke motieven in het boek, terwijl de auteur die er naar eigen zeggen niet in heeft willen stoppen.² Als reden voor zijn keuze geeft Verbrugge dat het boek een mondiale bestseller is waarvan er in de zomer van 2011 meer dan zeventig miljoen exemplaren zijn verkocht. Daarmee is het boek de snelst verkopende paperback aller tijden. Hoe relatief dat is,

toont wel het feit dat de biografie van de Britse voetbalcoach Alex Ferguson nu het snelst verkopende boek is. Bovendien staat de Bijbel op verschillende ranglijsten ver bovenaan als bestverkochte boek ooit en gaan er naar verluidt per seconde vier boekjes uit de Bouquetreeks over de toonbank.

Niettemin meent Verbrugge dat *Vijftig tinten* op een clichématige manier oeroude motieven rond de liefde tussen man en vrouw in herinnering brengt. Het vormt een tegenwicht tegen de tendens tot ontbinding van gemeenschap en gespletenheid van het leven die schuilgaat in de virtuele consumptiecultuur. Het boek biedt volgens hem datgene waarnaar mensen nu op zoek zijn: een lieflijke verbinding met de wereld om ons heen. De hoofdpersonen, Christian en Anastasia, dragen beiden hun littekens uit het verleden met zich mee. Door de overgave aan elkaar, eerst in de erotiek (eroos) en later in de liefde (filia), helen zij zichzelf en komen zij tot hun bestemming. In deze gemeenschap heffen zij allebei hun eigen lijden en pijn op.

* * *

Met zijn nadruk op het gemeenschapsleven en de gedachte dat het menselijk leven door-

trokken is van collectiviteit, sluit Verbrugge nauw aan bij het christendemocratisch mensbeeld. Verbrugge komt uit bij de relationele mens die wel degelijk behoefte heeft om lieflijk deel te nemen aan de gemeenschap.

En dat is de kern van zijn boodschap: wij leven niet alleen en voor onszelf, maar komen pas volledig tot ons recht in het samenleven met anderen – in een gemeenschap dus, of dat nu het gezin, de (sport)vereniging, de kerk of Europa is. Dat betekent ook dat wij verantwoordelijkheid dragen voor ons eigen geluk (dat samenhangt met onze zelfverwerkelijking), en verantwoordelijk zijn voor de mensen met wie wij in gemeenschap leven. Verbrugge beschrijft hier een christendemocratische maatschappijvisie bij uitstek, want het gaat niet louter om de individuele ontplooiing, maar om het welzijn en de bindende kracht van de samenleving als geheel.

Noten

- 1 Michael Sandel, *What money can't buy. The moral limits of markets*. New York: Farrar Straus and Giroux, 2012, met name hoofdstuk 2 en 3.
- 2 Zie bijvoorbeeld www.youtube.com/watch?v=Fpm_riERYoU, www.youtube.com/watch?v=Ah6ElSoBFYk en www.youtube.com/watch?v=RDhUxnIB6Nw.